

Førresfjorden og Kielland-ulykken i 1980

Sju familiefedre omkom, én kom tilbake

“The Community of Førresfjorden and the Kielland disaster in 1980”

Marie Smith-Solbakken

Professor, Fakultet for utdanningsvitenskap og humaniora, Universitetet i Stavanger

marie.smith-solbakken@uis.no

Hans-Jørgen Wallin Weihe

Professor, Fakultet for lærerutdanning og pedagogikk, Høgskolen i Innlandet

h-j.wallin.weihe@inn.no

Sammendrag

Artikkelen belyser hvordan lokalsamfunnet Førresfjorden håndterte Kielland-ulykken 27. mars 1980. Det omkom 123 oljearbeidere i ulykken. Syv av dem kom fra Førresfjorden. Presten, menigheten, naboer og familie ga bistand og støtte etter ulykken. Det var ikke tradisjon for krisehjelp fra offentlige myndigheter og skolen. Artikkelens kildegrunnlag er intervjuer utført nesten 40 år etter supplert med skriftlige kilder. Metoden er polyfon og mikrohistorisk.

Stikkord

Kielland-ulykken, Førresfjorden, Familie, Lokalsamfunn, Menighet

Abstract

The article describes how the local community of Førresfjorden handled the Kielland disaster the 27th of March 1980. 123 oilworkers died in the disaster; seven of them came from Førresfjorden. The local chaplain, the congregation, neighbours and family provided assistance and support after the disaster. There was no tradition of crisis help from public authorities and the school. The sources are interviews conducted almost 40 years afterward, supplemented by written sources. The method is polyphonic and microhistorical.

Keywords

Kielland disaster, Førresfjorden, Family, Local community, Congregation

«Mens nyhetene tikket inn ringte folk meg og sa at dette var den største ulykken i fredstid – etter Titran ulykken.»¹ Stortingsrepresentanten Gunnar Berge forteller. Han hadde kommet hjem til påske: «Utover kvelden (...) skjønte vi at veldig mange var omkommet. Det var mange fra distriktet. Det ble vår ulykke.»² 123 oljearbeidere døde den 27. mars 1980 i den største arbeidsulykken vi har hatt.³

1. Gunnar Berge i Smith-Solbakken 2019e

2. Gunnar Berge i Smith-Solbakken 2019e

3. Smith-Solbakken & Dahle 2021

Titran-ulykken skjedde på Frøya i Trøndelag natten mellom den 13. og 14. oktober 1899. I et forrykende uvær gikk 29 farkoster ned, og 141 mann omkom. Uværet hadde blåst oppover kysten. Den 13. hadde 30 mann omkommet i samme storm på Røvær utenfor Haugesund. Det fantes ikke mulighet til å varsle.⁴ De to ulykkene omtales ofte sammen med navnet etter den største. Telefonsamtalene til Berge viser at ulykken hundre år tidligere ble koblet til katastrofen. Den brakte frem minnet om en ulykke som ble husket lokalt. Den lokale delen av ulykken var på Røvær, der 30 mann fra et samfunn på 130 omkom.⁵ I likhet med Kielland-ulykken hadde ulykken et dramatisk omfang og rammet over et stort geografisk område.⁶

Her belyser vi hvordan lokalsamfunnet Førresfjorden håndterte ulykken. Næringsstrukturen var i ferd med å endre seg fra et grunnlag i landbruk, fiske og sjøfart til olje og med betydelig innslag av pendling. Verft manglet oppdrag, industrien var under omstilling, rederier flagget ut, og norske sjøfolk mistet arbeid. Oljen hadde stor økonomisk betydning for den landbaserte industrien, som fikk i oppdrag å bygge ut. Oljeprisene var på et historisk høyt nivå. Førresfjorden hadde fått boligfelt med tilflyttere.

Ulykken inntraff i denne oppbyggingsfasen. Fra Førresfjorden omkom syv mann, og én overlevde.⁷ Alle var ansatte ved Haugesunds Mekaniske Verksted (HMV). Bygda ble lokalsamfunnet som betalte prisen for velstandsveksten. Det var det lokalsamfunnet som hadde flest omkomne.

Bakteppet for de lokale handlingene er hvordan storsamfunnets tiltak sameksisterte med det som ble utført lokalt. Kildegrunnlaget er intervjuer som er utført nesten 40 år etter. Metodikken vi bruker, er polyfon og beskrevet i tidligere arbeider.⁸ Vi har en mikrohistorisk tilnærming.⁹ Det betyr at lokale tradisjoner, opplysninger om lokalsamfunnet og forhold i storsamfunnet inkluderes i vår fremstilling, med utgangspunkt i de individuelle fortellingene. Intervjuene har vært dialoger som har vært tilbakeskuende og reflekterende.¹⁰ De har vært nedtegnet av flere intervjuere og er senere godkjent av dem som har blitt intervjuet, noen ganger med endringer de selv har foretatt. Språklig er de preget av prosessen de har vært igjennom, og hvem som har intervjuet.¹¹ Noen av intervjuene har med deler fra den som har intervjuet. I vår gjengivelse har vi skilt ut hva som er sitat, og hva som er fra intervjuer. Majoriteten av intervjuene er foretatt i hjemmet til dem som er intervjuet. Fortellingene gir informasjon som ikke finnes ved arkivstudier eller statistiske analyser. Minner gir grunnlag for dialog og samhandling.¹² I noen tilfeller har vi supplert med opplysninger fra intervjuer med pårørende fra andre steder i landet. Dette er gjort fordi vi har ønsket å få frem reaksjoner som viser at minnene fra Førresfjorden sammenfaller med dem vi får fra andre steder.

Håp og uvisshet

I 1980 var velferdsstaten etablert, men lokalsamfunnets håndtering av store ulykker var fundamentert på hjelpetradisjoner før dagens velferdssamfunn.¹³ Fattigforsorg, senere sosi-

4. Brox 1987; Jacobsen & Toft 1999; Grønskag 1999; Nygård 1949

5. Jacobsen & Toft 1999

6. Brox 1987; Grønskag 1999; Nygård 1949; Jacobsen & Toft 1999

7. Våga 2020 28/3 og 27/3a og b; Clementsen 2014

8. Smith-Solbakken 2016: 208–221; Smith-Solbakken & Weihe 2020a

9. Smith-Solbakken & Weihe 2020b

10. Smith-Solbakken & Weihe 2020b; Bo, Christensen og Thomsen 2016; Salkind 2010; Skott 2004; Sørli 2017

11. På grunn av godkjenningen kan heller ikke språk endres uten godkjenning av den som har blitt intervjuet.

12. Smith-Solbakken & Weihe 2020b

13. Seip 1994; Weihe 2004. Et eksempel er et lokalsamfunn på Askøy hvor naboer, familie, arbeidskamerater ferdigstilte et hus for Liv Irene Berland, som mistet sin mann i Kielland-ulykken. Se Kongsnes 2016

alhjelp og diakonale tjenester, hadde lange tradisjoner. Velferdssamfunnet lagde systemer, rettigheter og rutiner og utviklet et apparat av profesjonelle hjelpere. Det som fantes av samfunnsmessig hjelp før dette, var kirken og menighetene.¹⁴

Oljeplattformer ble regnet som trygge, men det var uhygge over kreftene i uværet. Formann i menighetsrådet Aud Førland forteller: «Det kom ei vindflåga (...) Uhyggefølelsen gløymer eg aldri (...) Tenkte etterpå at det var den same flåga som hadde truffet plattformen.»¹⁵ Like etter meldte Dagsrevyen: «Vi har nettopp fått inn en melding om at hotellplattformen Alexander Kielland på Edda-feltet i Nordsjøen har kantret. Det var om lag 200 oljearbeidere om bord i plattformen.»

Kateketen, Gunnar Kartveit, hadde samling med konfirmasjonsgruppetledere. Presten¹⁶ var på vei, men kom ikke. «Vi gjennomførte samlingen uten han (...) Det var ingen av oss som var der da som ante at vi ville bli så sterkt berørt.»¹⁷

Det var usikkerhet mens redningsaksjonen pågikk. Margaret Gaulen Bakken forteller at hennes svigerfar var ute for å lete: «Det var et forferdelig vær, når svigermor kom hjem fortalte ungene henne at svigerfar hadde reist ut i Nordsjøen i det forferdelige været for å lete.»¹⁸ Mannen forteller: «De gikk hele natten i et skikkelig uvær for å komme ut (...) De hadde gått det som båten tålte.»¹⁹

Björg Olsen, som mistet mannen, forteller: «Hørte han var kantra. Var sikker på at mannen min for (...) Søster min var der. Ringte til ei annen søster. Hun lå der om natten. Hørte på nyheter gjennom hele kvelden. Visste ingenting, ingen beskjeder.»²⁰

Mange ante ikke på hvilke plattformer familiemedlemmer jobbet, og hvor de overnattet. Terje Olsen forteller om faren Svein Ove Olsen: «Eg og søster mi som fulgte han ut til Flotmyr (...) Han tok ekstra tur for en annen.»²¹ Terje var seks år, og søsteren var 13 år.

Nina Elin Olsen, som mistet faren, forteller: «Kom him, masse folk, masse grining, tante Elisabeth sa det til meg. Jeg forstod det ikke. Hun fortalte at noe var skjedd med den plattformen pappa var på (...) Akkurat som ei tid jeg ikke husker.»²² «Jeg har fått vite at jeg fulgte han til bussen, fordi Terje har fortalt det. Eneste jeg husker er at vi skulle reise vekk i påsken (...) Vi hadde aldri reist på fjellet før noen gang, men da skulle vi reise.»²³

Datter til omkomne Ivar Traa, Wenche Stokland, forteller: «Vi hadde på nyhetene og hørte om en plattform som hadde veltet. Jeg ble sendt i seng. Morgen etterpå fortalte mamma at plattformen som pappa var på hadde kveltret (...) Mamma holdt meg hima. Bror min ble også hima.»²⁴ Den eldste sønnen til omkomne Ivar Traa var i marinen, på fregatten KNM Narvik, som lette. Da skipssjefen ble kjent med at faren var blant de savnede, ble sønnen brakt i land.²⁵

Kjersti Stumo var tolv år: «Jeg tror jeg stod på badet og rettet på håret. Meg og ei veninne skulle reise på leir. Det var på nyhetene om en plattform som hadde veltet. Jeg tenkte ikke over det. Visste at pappa var der, men stengte ute at han kunne være der. Mamma sa

14. Seip 1994; Weihe 2004

15. Aud Førland i Smith-Solbakken 2019e: 129–130; Paulsen & Smith-Solbakken 2017: 18

16. Djursvoll 1993

17. Gunnar Kartveit i Smith-Solbakken 2019e: 133–136

18. Margaret Gaulen Bakken i Smith-Solbakken 2019c: 69–72

19. Arvid Bakken i Smith-Solbakken 2019c: 73

20. Björg Olsen i Smith-Solbakken 2019c: 56–58

21. Terje Olsen i Smith-Solbakken 2019c: 61–62

22. Nina Elin Olsen i Smith-Solbakken 2019c: 59–60

23. Nina Elin Olsen i Smith-Solbakken 2019c: 59–60

24. Smith-Solbakken 2019c

25. Bergensavisen 2020, 20/3

ikke så mye (...) Hun var ikke helt som hun pleide å være, men var rolig (...) Det var folk hos oss hele tiden (...) Visste det var noe. Visste at det gjaldt pappa, visste ikke om han var funnet eller ikke.»²⁶

To av lærerne i Førresfjorden forteller at de ikke snakket med elevene om ulykken.²⁷ Margaret Gaulen Bakken var en av elevene: «Den dagen det skjedde var jeg i nabohuset, da jeg kom hjem fortalte mor mi meg at det var en fæl ulykke i Nordsjøen (...) Jeg gikk å la meg, gikk på skolen og ante ikke hva som var skjedd. Mamma satt oppe og så på nyheter utover natten. Hun visste heller ikke at han var der.»²⁸ Lærerne forteller at de ikke hadde rutiner, og at sorgarbeidet var kirkens oppgave.²⁹ Lærer Gro Waage var også med på konfirmasjonsundervisningen og hadde som engasjert i menigheten kontakt med pårørende.

Situasjonen var den samme for barn også andre steder i landet.

Tre barn, Robert Abrahamsen, Torunn Falk og Johnny Hagen fra Lillesand, gikk i samme klasse. Alle hadde fedre på Kielland, og alle tre håpet de på at faren deres hadde vært på en annen plattform eller var blant de overlevende. Johnny trøstet Torunn. Hun og Robert fikk faren hjem, men det gjorde ikke Johnny.³⁰ På Figgjo skole i Sandnes forteller lærer Eva Roberstad at det var elever som hadde faren på Kielland. Lærerne så hvordan elevene reagerte, men innledet ingen samtale.³¹ Både familier og andre hadde vansker med å håndtere det ukjente.³² Tausheten rommet frykten for at de savnede var døde, og håpet om at de hadde overlevd.

Det var en annen fase når letingen stoppet. Noen håpet stadig at faren kunne være i live. Johnny fra Tingsaker, som var tolv år, forteller: «Husker at jeg nektet å godta hva som var skjedd, leste om sjøferder i livbåter, mytteriet på Bounty, og Robinson Crusoe. Gikk i månedsvis og trodde at han kom tilbake, og gråt om natten.»³³ Seksåringen Linda Sæbø fra Halsnøy innbilte seg at faren var svømt til England og ikke fant veien hjem.

Det var tradisjon for at presten gikk med dødsbudskap. Håndtering av sorg var kirkens, familiens og de nærmestes ansvar. Kirken drev diakonale tjenester, og det var en del av dens ansvar å yte bistand og å være til støtte når noen mistet sine nærmeste. Helsevesenet engasjerte seg ikke etter døden. For presten, menigheten, bedarlaget, bygda og grenda var dette et udiskutabelt ansvar.³⁴ De sørget for at sorgen ble markert av lokalsamfunnet på en verdig måte, og at det ble gitt bistand når det var nødvendig. Per Arnulf Nordbø, Per prest, var presten. Han var i kraft av sin posisjon den naturlige lederskikkelsen.

Fatalisme og lagnadstro hadde preget kystsamfunnene i generasjoner.³⁵ Uventet død ble håndtert lokalt og i familiene. I lokalsamfunnet Førresfjorden var det ikke helsefagmiljøene som håndterte tapene, men familiene, naboskapet, en prest og menigheten. Her fokuserer vi på deres handlinger.

26. Kjersti Stumo i Smith-Solbakken 2019c: 74–80

27. Gro Waage & Martin Hartvig Vaage i Smith-Solbakken 2019e: 111–113

28. Margaret Gaulen Bakken i Smith-Solbakken 2019c:69

29. Martin Hartvig Waage & Gro Waage i Smith-Solbakken 2019e

30. Smith-Solbakken 2019c

31. Smith-Solbakken 2019c

32. Weihe 2009

33. Johnny Hagen i Smith-Solbakken 2019c: 127–131

34. Våga 2020, 28/3; Aud Førland i Smith-Solbakken 2019e: 129–130; Marie Elisabeth Steensnæs Nordbø i Smith-Solbakken 2019e: 122–125; Sigve Djursvoll i Smith-Solbakken 2019e: 127–129

35. Fulsås 2003

Sju familiefedre omkom, én kom tilbake

Etter to døgn regnet ikke redningstjenesten med at det var flere overlevende. Det var registrert 40 omkomne, 83 savnet og 89 overlevende.³⁶ Det var ti omkomne fra Tysvær kommune, og 15 barn mistet sin far.³⁷ Sju av de omkomne bodde i Førresfjorden.³⁸

- Einar Gaulen (52 år)
- Wilhelm Gjerde (39 år)
- Lars Johan Iversen (42 år)
- Rolf Laurits Lervik (30 år)
- Svein Ove Olsen (ble ikke funnet) (33 år)
- Odd Einar Stumo (33 år)
- Ivar Traa (42 år)³⁹

Kåre Svendsbø på 42 år var den eneste lokale som overlevde.

Han hadde reist ut i Nordsjøen med arbeidskamerater og var nabo med Svein Ove Olsen, som ikke ble funnet. Svein Oves ektefelle, Bjørg, forteller at hun dagen etter gikk opp til Kåre Svendsbø for å høre hvordan det «lå an». Kåre fortalte at de hadde sittet på lugaren da plattformen begynte å krenge: «(...) så hadde de kommet seg ut, så visste han ikke mer hvor det ble av mannen min»⁴⁰ Sønnen Terje på seks år var med mamma: «Eg var liten, men eg hadde store øyrer, husker at han viste med en tallerken hvordan plattformen krenget og demonstrerte med tallerken hvordan den veltet til mor mi.»⁴¹

Journalist Finn E. Våga, som har skrevet flere reportasjer om Førresfjorden og Kieland-ulykken, har nedtegnet: «Hver eneste dag de siste 20 årene har han sett på huset til Svein Ove og Bjørg. Han vil gjerne glemme, men kan ikke.»⁴² Kåre hadde mareritt og slet med søvnløshet. Han drømte at han falt i sjøen, og at han holdt på å drukne. Slik han beskrev det, var «sengen full av de som forsvant»⁴³. Det var vanskelig å bli ufør som 42-åring. Etter ulykken klarte han ikke å jobbe.

Støtten har vært viktig: «Datteren Beate som ofte vekket ham opp fra marerittene og tørket tårene og svetten bort, mens hun holdt ham hardt inntil seg og trøstet, er også borte. Hun døde av kreft for snart to år siden, 29 år gammel. Sønnen Arvid og barnebarnet Andreas er gode støttespillere. Det er også venninnen Berit Einarsen.»⁴⁴ Kåre sier: «Bygda har vært god mot meg. Enkene etter kameratene mine har vært helt fantastiske. Jeg har aldri hørt et vondt ord.»⁴⁵ Kåres fortelling handler om opplevelser han ikke kan bli kvitt, men også om støtten han fikk.

Presten og menigheten handler

Presten kom med dødsbudskap. Margaret Gaulen Bakken forteller: «Ser Per prest sin bil kjøre opp mot skolen. Noe sa til meg at nå skulle han til oss. Jeg sprang hjem til oss, så kom

36. NOU: 1981: 11: 164

37. Nordbø 1980 27/3–7/10 og 1980, 1/4

38. Kongsnes, Aas & Myrset 2012, 2/12

39. Det hendte 80 1980: 95; Kåre Svendsbø i Smith-Solbakken 2019a: 179–183; Våga 2020, 28/3

40. Bjørg Olsen i Smith-Solbakken 2019c: 56–58

41. Terje Olsen i Smith-Solbakken 2019c: 61–62

42. Våga 2020, 28/3

43. Kåre Svendsbø i Smith-Solbakken 2019a: 179–183; Våga 2000, 18/3; Våga 2020, 27/3 og 28/3

44. Våga 2020, 28/3

45. Kåre Svendsbø i Smith-Solbakken 2019a: 179–183; Våga 2000, 18/3

Per prest og sa nå har vi funnet far din (...) Det må ha vært noen dager ute i påskeuka at de fant han.»⁴⁶

Datteren Wenche Stokland forteller at de fikk beskjed på lørdagen: «Jeg hadde vært i byen og kjøpt minnestundklær (...) da hadde mormoren min fått telefon om at de hadde funnet han. Det var en lettelse.»⁴⁷ Enken Bjørg Olsen forteller at hun ikke hadde noen forhåpninger.⁴⁸

Per Nordbø var prest på tiende året i Bokn, Tysvær og Førresfjorden.⁴⁹ Han hadde hørt om ulykken på bilradio. Hustruen forteller at han skjønnte at mange lokalt ville bli berørt. Etter et døgn fikk han bekreftelsen fra politiet og dro ut til de etterlatte på kvelden: «'Kom du nå', sa noen.»⁵⁰ De hadde ventet.

Minnegudstjeneste ble arrangert mandagskvelden. Det var før de omkomne hadde blitt brakt til bygda. Menighetsrådet og klokker, organist og kirkegårdsarbeider Knut Høie organiserte.

Kirken hadde plass til 400, og ytterligere 400 fikk plass i handelslaget like ved. Der var det overførsel av gudstjenesten på skjerm.⁵¹ Mange fikk ikke plass.⁵² Formann i menighetsrådet Aud Førland organiserte det praktiske: «Det var utfordrende å avvise folk fra kirkerommet. Det kom masse journalister, også fra utlandet. Alle journalister satt på galleriet. Det gjorde at mange bygdefolk ikke fikk plass.»⁵³ Prekenen tok utgangspunkt i teksten *En bolig er den eldgamle gud, og her nede er hans evige armer*. Aud Førland mente de fremmøtte måtte kjenne «styrken hos alle oss som var her, vi holdt armene rundt de, ga de trøst. Når gudstjenesten var slutt slo vi armene rundt hverandre og grein og vi grein og vi grein, vi ble veldig knyttet til hverandre, organisten som var konen til presten, og meg»⁵⁴.

Prestens kone spilte orgel, og hun forteller: «Tårene kom, tangentene ble våte. En av døtrene våre hadde bursdag den dagen, og vi måtte dra. Per hadde ikke fått tid til å forberede seg til en slik spesiell minnegudstjeneste. Så stoppet han i veigrøften. Så sa han nå får du be, mens jeg prøver å forberede hva jeg skal si. Fem minutter stod vi der. Da vi kom frem, var det svart av folk. Jeg spilte, Per kom frem. Han stod i kordøren han ville være blant de sørgende.»⁵⁵

Hun spilte salmer hun håpet folk kjente, og håpet at det ville gi trøst og varme. Det var det hun mente de trengte mest.

Kateket Gunnar Kartveit forteller: «Per gikk alltid opp på prekestolen, men den dagen stod han nede (...) og sa med gråtkvalt stemme, jeg står her nede i dag.»⁵⁶ Kartveit opplevde at presten markerte at alle var berørt, og at alle delte sorgen.

Enken Bjørg Olsen forteller: «Vet at det var mye folk, husker ikke spesielt mye. Det var en fæle tid.»⁵⁷ Det var: «Tomt. Det måtte bare gå, hadde ikke noe valg.»⁵⁸ Selv lenge etter oppsummerer det følelsen. Livet måtte gå videre, og som hun sa: «Han gikk bare på jobb,

46. Margaret Gaulen Bakken i Smith-Solbakken 2019c: 69–72

47. Wenche Stokland i Smith-Solbakken 2019c: 80–83

48. Bjørg Olsen i Smith-Solbakken 2019c: 56–58

49. Djursvoll 1993

50. Marie Elisabeth Steensnæs Nordbø i Smith-Solbakken 2019e: 122–125

51. Aud Førland i Smith-Solbakken 2019e: 129–130

52. Haugesunds avis 1980, 2/4; Nordbø, 1988

53. Aud Førland i Smith-Solbakken 2019e: 129–130

54. Aud Førland i Smith-Solbakken 2019e: 129–130

55. Marie Elisabeth Steensnæs Nordbø i Smith-Solbakken 2019e: 122–125

56. Gunnar Kartveit i Smith-Solbakken 2019e: 133–136

57. Bjørg Olsen i Smith-Solbakken 2019c: 56–58

58. Bjørg Olsen i Smith-Solbakken 2019c: 56–58

han kom aldri hjem igjen.»⁵⁹ *Oljen* var en jobb. I kirka satte presten ord på hva oljen hadde kostet.

Datteren Nina Elin Olsen forteller: «Masse folk, følte deg alene. Hørte alle andre hylte og grein. Hørte mor mi grein, alt var så stort (...) Husker at ingen kom bort til meg. Husker skjermer og høytaler anlegg og at det var stappet med folk. Folk stod. Når det var slutt, så var det ikke mer, så var jeg alene på rommet mitt. Så var farmor og farfar der noen dager.»⁶⁰

I prekenen sa han: «Kjære de som ber tyngste børa. Eg vil tru at de opplever det på ein måte godt å vera her no. På ein måte. For oss andre som står litt på utsida er det fint å kunne vera med, for me ville jo så gjerne vera med. I alle fall så nær som me kan koma (...) Me er samla til minnegudsteneste (...) Minna kvarandre om at apparatet vårt kan vera så fint de vera vil, – det har ei grense (...) Men så er me samla til møte med han som ingen grenser kjenner (...)

Om den er det skrive at den går over all forstand (...) Takk for at Du er her, Herre (...) Vil Du hjelpa oss til og halda fram tome hender, slik at Du kan fylla dei med alt det me treng. Både for dette livet og for det komande. Høyr ein sukk, Herre. Den kjem langt innanfrå. Amen.»⁶¹ Ekteparet, organisten og presten, var samkjørte. Hun visste hvordan han ordla seg og kommuniserte. De sto i en tradisjon.

De omkomne man fant, ble funnet over tid. Det ble besluttet at de skulle bli gravlagt ved kirken og ikke på den nye gravplassen. Formannen i menighetsrådet forteller at noen reagerte: «Hvorfor skal de få ligge der på den flotteste plassen, når vi andre må ligge på den nye (...) Det ble en bygdemisunnelse på hvor de skulle ligge.»⁶²

Det var vanskelige avveininger. Kateketen forteller: «Seks graver rett utfor kirken er en påminning av det som skjedde (...) Flere av de som mistet sine ser den andre gravplassen fra hjemmet sitt. Det var også et argument (...) så de fikk slippe å se gravene hele tiden.»⁶³

Organisten forteller: «Vi begravde tre om gangen (...) Dag etter dag vaiet flaggene i Førresfjorden, på halv stang.»⁶⁴

Kjersti Stumo forteller: «Å besøke graven er viktig for meg. Jeg er innom der når han har bursdag og 27. mars (...) Han er fortsatt nærværende.»⁶⁵ Prestens kone sier: «Det var konfirmasjon i april, og så skulle disse tre konfirmantjentene som hadde mistet faren sin være glade.»⁶⁶ En av gravene var tom, men tapet var markert på samme måte som for dem som ble funnet.

Margaret Gaulen Bakken forteller: «Bare noen uker etter begravelsen var det konfirmasjon. Det første vi møtte når vi gikk ned trappene var gravene til far og de andre herfra som omkom.»⁶⁷ Wenche Stokland forteller nesten det samme: «Gravene er plassert rett utfor kirketrappene. Det er det første vi så, og det siste vi så.»⁶⁸

Margaret var i tvil om hun ville konfirmere seg: «Var sint og spurte meg selv om det kunne finnes en Gud når sånne ulykker kom (...) Det var Elisabeth, Wenche og meg (Margaret) som alle tre mistet fedrene våre (...) Men det er viktig for meg som har tre jenter, at det skal bli en gledes dag for dem. Mamma gjorde alt hun kunne for at det skulle bli en fin dag for meg.» Hennes datter Karoline forteller: «Jeg har alltid visst at noen uker etter begra-

59. Bjørg Olsen i Smith-Solbakken 2019c: 56–58

60. Nina Elin Olsen i Smith-Solbakken 2019c: 59–60

61. Nordbø 1980, 1/4

62. Aud Førland i Smith-Solbakken 2019e: 129–130

63. Gunnar Kartveit i Smith-Solbakken 2019e: 133–136

64. Marie Elisabeth Steensnæs Nordbø i Smith-Solbakken 2019e: 122–125

65. Kjersti Stumo i Smith-Solbakken 2019c: 74–80

66. Marie Elisabeth Steensnæs Nordbø i Smith-Solbakken 2019e: 122–125

67. Margaret Gaulen Bakken i Smith-Solbakken 2019c: 69–72

68. Wenche Stokland i Smith-Solbakken 2019c: 80–83

velsen så var det konfirmasjon for mamma ... Jeg hadde en fin konfirmasjon, det var viktig for mamma at det ble en festdag for meg.»⁶⁹ Kateketen Gunnar Kartveit underviste om døden under konfirmasjonsundervisningen. De som hadde mistet fedrene sine, gikk ut.⁷⁰ Han sier at han hadde gjort det annerledes etter at han hadde fått mer erfaring.⁷¹ Døden var en del av konfirmantundervisningen.

Presten fortsatte kontakten med familiene også etter at han ble sogneprest i Ål. Lærerene Gro Waage og Hartvig Martin Waage forteller om sorgarbeidet: «Det ble presten og kirken sitt område. De hadde vist det før og (...) Per prest gikk hjem, han holdt kontakten med familiene.»⁷² Etter ulykken ble han oppnevnt i en arbeidsgruppe for hvordan kirken kunne organisere hjelpen og håndtere media i fremtidige katastrofer.⁷³

Kona forteller: «Per hadde fått permisjon til å ta seg av dette. Han fikk fri en søndag. Han hadde også en vielse i Bokn. Når dette var over kollapset han (...) Biskop Olav Hagesæther sa Per før, og Per etter Alexander Kielland er to forskjellige. Han bar preg av det (...) Det var så overveldende.»⁷⁴ Klokker Sigve Djursvoll forteller: «Per Nordbø gjorde en god jobb (...) han gikk i nærmere tre år.»⁷⁵ Formann i menighetsrådet Aud Førland forteller at presten ble preget.⁷⁶ Margaret Gaulen Bakken, datter til avdøde Einar Gaulen, forteller: «Hadde nær kontakt med Per prest (...) Han opplevde et stort ansvar for de etterlatte. Det forandret han som menneske.»⁷⁷ Det var mange dødsbudskap, han fikk lite søvn, og det var emosjonelt krevende. Kontakten med de pårørende varte helt frem til han døde.⁷⁸

Når ulykken skjedde, var det Per med støtte fra soknerådet som hjalp til.⁷⁹ Terje Olsen: «Vi hadde ikke noe apparat rundt oss og min mor ikke annet enn Per prest.»⁸⁰ Presten sluttet i 1982, og det ble arrangert en avskjedsfest. Enkene ba om å få varte opp. Prestens kone forteller at de fikk støtte da de mistet sin sønn: «De stod oss nær når vi mistet sønnen vår (...) Savnet vil jeg ha (...) Sorgen avtar etter hvert, savnet er større. Tapet er like stort inn i en, selv om en må sette strek utad. Utad må det gå en grense.»⁸¹

Da presten Per Arnulv Nordbø døde, ble hans innsats nevnt spesielt.⁸²

Offentligheten inkluderes

Wenche Stokland forteller om begravelsen av faren Ivar Traa: «Det var like mye folk utfor som inne i kirken og det var ordnet med tv overføring (...) pressen lå utfor i busker og ville ta bilder av deg.»⁸³ Klokkeren Sigve Djursvoll forteller: «Var med på begravelsen (...) Det er noe av det verste jeg har vært med på å begrave seks unge menn og fedre fra bygda. Det var verre enn å begrave min egen kone.»⁸⁴

69. Karoline Bakken i Smith-Solbakken 2019c: 72

70. Gunnar Kartveit i Smith-Solbakken 2019e: 133–136

71. Gunnar Kartveit i Smith-Solbakken 2019e: 133–136

72. Gro Waage & Martin Hartvig Waage i Smith-Solbakken 2019e: 111–113

73. Clementsen 2014, 9/4; Nordbø 1988; Tverrfaglig seminar Modum 1988

74. Marie Elisabeth Steensnæs Nordbø i Smith-Solbakken 2019e: 122–125

75. Sigve Djursvoll i Smith-Solbakken 2019e: 127–128

76. Aud Førland i Smith-Solbakken 2019e: 129–130

77. Margaret Gaulen Bakken i Smith-Solbakken 2019c: 69–72

78. Våga 2020, 28/3; Aud Førland i Smith-Solbakken 2019e: 129–130; Marie Elisabeth Steensnæs Nordbø i Smith-Solbakken 2019e: 122–125

79. Gunnar Kartveit i Smith-Solbakken 2019e: 133–136

80. Terje Olsen i Smith-Solbakken 2019c: 61–62

81. Marie Elisabeth Steensnæs Nordbø i Smith-Solbakken 2019e: 122–125

82. Clementsen 2014, 9/4

83. Wenche Stokland i Smith-Solbakken 2019c: 80–83

84. Sigve Djursvoll i Smith-Solbakken 2019e: 127–128

Margaret Gaulen Bakken, datter til Einar Gaulen, forteller:

«Begravelsen var stor og lite personlig. Jeg opplevde mye uønsket oppmerksomhet.»⁸⁵ Kjersti Stumo synes pressen var invaderende: «Det var en grusom affære. Det sitter fortsatt i (...) Jeg husker hvordan fotografer hang ut klokketårnet (...) Jeg kjente at vi ble beglodd. Det var forferdelig.»⁸⁶ Reaksjon på oppmerksomheten var det også andre steder.⁸⁷ Medieomtale kunne dukke opp uventet. Nina Elin Olsen, datter til Svein Ove Olsen, forteller: «Fikk aldri fred, enten var det på tv eller så var det i aviser (...) fikk det bare hevet mot deg.»⁸⁸ Kjersti Stumo forteller om et bilde hun aldri hadde sett, av seg og familien under begravelsen: «Jeg visste at det ble tatt mange bilder, og så det dukket opp tjuve år etterpå.»⁸⁹

Det var utfordrende å få eksponert sin private sorg offentlig. Eksponering i en offentlig diskurs hadde omkostninger. Det betyr ikke at de så oppmerksomheten som unaturlig. Den viste at verden utenfor anerkjente tragedien.⁹⁰

Menigheten i Førresfjorden var pådrivere for å få snudd plattformen. Formann i menighetsrådet Aud Førland ledet den lokale aksjonen og laget et skriv. Folk fra menigheten samlet underskrifter i bygda: «Gikk på alle dører med listene, alle skreiv på.»⁹¹ Organist og klokker Sigve Djursvoll engasjerte seg.⁹² Det samme gjorde diakonen Haldis Alsaker, som gikk fra dør til dør. Alle skreiv seg på listene.⁹³ Det var spørsmål om ulykken og hvorfor plattformen ble senket kort tid etter at den ble snudd. Arvid Bakken forteller: «Har aldri skjönt hvorfor de måtte sprengte og senke den så fort. Det har vi alltid spurt oss om.»⁹⁴ Margaret Gaulen Bakken: «Vi følte de gjorde det så fort at vi lett kunne lure på om de hadde noe å skjule?»⁹⁵

Det lå også omsorg i innsatsen for å finne de avdøde, selv om de ikke ble funnet. Svein Ove Olsen fikk minnestein selv om han ikke ble funnet. Hans kone sier: «De fant han ikke heller (...), men har fått minnestein der borte.»⁹⁶ Sønnen Terje Olsen sier: «Har klart å forsone seg med at far min har våt grav (...) Sjøen er min minneplass.»⁹⁷

Kateket Gunnar Kartveit forteller at de snakket om utfordringen med å ikke ha en grav: «Folk langs kysten har alltid opplevd å få en våt grav nær innpå seg (...) Mange fiskere og sjøfolk endte der.»⁹⁸ En våt grav var likeverdig med en på land: «Skulle menneskers tanke og forhold til de døde bindes opp til en fysisk grav, ville det bli helt galt i forhold til alle gravsteder som er slettet og videre til alle dem som gjennom historien ikke har fått en grav og aldri er blitt funnet (...) Tanken om en våt grav, som en grav likeverdig med et gravsted på en kirkegård, har vært en oppfatning gjennom århundrer og bør holdes frem på samme måte i dag.»⁹⁹ «En våt grav er en verdig grav (...) søk etter omkomne må likevel ikke være en nedprioritert oppgave.»¹⁰⁰ Gravsteiner var tegn på respekt for mennesker og levd liv: «Det er de gjenlevedes måte å vise denne respekten på og er (...) meget viktig fra en

85. Margaret Gaulen Bakken i Smith-Solbakken 2019c: 69–72

86. Kjersti Stumo i Smith-Solbakken 2019c: 77–78

87. Familien Skomedal i Smith-Solbakken 2019c

88. Nina Elin Olsen i Smith-Solbakken 2019c: 59–60

89. Kjersti Stumo i Smith-Solbakken 2019c: 78

90. Acton 2007

91. Aud Førland i Smith-Solbakken 2019e: 129–130

92. Sigve Djursvoll i Smith-Solbakken 2019e: 127–128

93. Haldis Alsaker i Smith-Solbakken 2019e: 130

94. Arvid Bakken i Smith-Solbakken 2019c: 73

95. Margaret Gaulen Bakken og Arvid Bakken i Smith-Solbakken 2019c: 73

96. Bjørg Olsen i Smith-Solbakken 2019c: 56–58

97. Terje Olsen i Smith-Solbakken 2019c: 61–62

98. Gunnar Kartveit i Smith-Solbakken 2019e: 133–136

99. NOU 1999: 16

100. NOU 1999: 16

menneskelig synsvinkel.»¹⁰¹ Det handlet ikke bare om familiene, men fellesskapets markering av inkludering og anerkjennelse av tap.

Håndtering av tapet over tid

Den viktigste støtten var de nærmeste. Det var de som levde med hverandre. I menigheten hadde presten, formann i menighetsrådet og sekretær på Førre skole Aud Førland og diakon Haldis Alsaker oppgaven med å gå rundt til familiene: «Det var ikke våres sorg, så vi hadde overskudd til å gå til andre, hadde litt å gi (...) Var sjokka alle, og kunne vi gjøre noe, så gjorde vi det.»¹⁰² Ordene «kunne vi gjøre noe, så gjorde vi det» peker mot praktisk handling. Medfølelsen handlet om å føle med dem som var rammet, og noen ganger om å gråte sammen med dem. Haldis Alsaker bruker Bjørn Eidsvågs formulering «eg vil grina med deg»¹⁰³.

Hjørdis Hagen mistet broren Arne Thomassen og ektemannen Kjell Hagen. Det var en lettelse for henne da presten i Tingsaker sa at hun kunne både smile og le.¹⁰⁴ Det var støtte i presten som autoritet. I motsetning til hjelpere i helse- og omsorgsyrker var han en autoritet på en scene. Det han sa, var ikke bare til henne i en taushetsbelagt samtale, men til henne og lokalsamfunnet. Slik var det også med Per prest. Han var selvsagt leder og autoritet i kraft av prestens rolle. I menigheten var det klare roller. Det ga handlingskraft da ulykken rammet.

Fellesskapet var viktig. Wenche Stokland, som var 15 år, forteller: «Jeg søkte ut blant venner.»¹⁰⁵ Tilstedeværelsen av andre som også hadde mistet sine, skapte et fellesskap uten ord. Nina Elin Olsen, som mistet faren, forteller: «Var i sammen med andre, men snakket ikke om det (...) Var godt å ha de som hadde opplevd det samme.»¹⁰⁶ Kjersti Stumo forteller om trøsten fra andre: «Venninner la armene rundt meg og trøstet (...) De var der bare på en måte.»¹⁰⁷ Noen ganger var det nok bare å være sammen. Kjersti Stumo blir aldri ferdig med tapet: «Det stopper aldri, når jeg presenterer meg spør folk er du datter til Odd, ja sier jeg, så begynner de å grine (...) en ulykke (...) følger deg (...) resten av livet.»¹⁰⁸

Nina Elin Olsen, som mistet faren, forteller om tausheten: «Ingen snakket om noe. Ingen som snakket om det i det hele tatt.» Omsorgen lå i tilstedeværelse og handlinger og ikke i ord.¹⁰⁹ Kjersti Stumo fortalte at hun frem til sommeren gikk siste året på barneskolen. På barneskolen snakket de ikke om ulykken. Det var ingen spesielle tiltak eller markeringer. Da hun begynte på ungdomskolen, ble det et tema. Hun forteller det læreren i kristendom sa den første dagen: «'Og det var du det, det var du som mistet far din.' (...) Han sa det mer og mindre til seg selv. Det var ubehagelig og unødvendig.»¹¹⁰ Kjersti ønsket ikke å bli lagt merke til. Lærerens replikk kan ha vært høyttenkning, men den kan også ha vært ment som en erkjennelse av at hun var rammet. Noen kunne ha satt pris på at læreren visste. Han skulle undervise i et tema som kunne berøre, nemlig sorg, liv og død. Det var naturlig å

101. NOU 1999: 16

102. Haldis Alsaker i Smith-Solbakken 2019e: 130

103. Eidsvåg 1983

104. Hjørdis Hagen i Smith-Solbakken 2019c: 122–127

105. Wenche Stokland i Smith-Solbakken 2019c: 80–83

106. Nina Elin Olsen i Smith-Solbakken 2019c: 59–60

107. Hun bruker navn, men det er omskrevet til en annen venninne. Grunnen er at vi ikke har hatt kontakt med den andre og fått hennes tilsagn til å bruke navn.

108. Kjersti Stumo i Smith-Solbakken 2019c: 74–80

109. Weihe 2008; Weihe & Smith-Solbakken 2012

110. Kjersti Stumo i Smith-Solbakken 2019c: 74–80

være oppmerksom på hvem som hadde personlige erfaringer. Han brøt tausheten. Det ble opplevd som ubehagelig, men sett fra hans perspektiv var det kanskje viktig.

Enkene sto sammen. Bjørg Olsen forteller om hytteturer sammen.¹¹¹ De var alle rammet; de var lojale og støttet hverandre.

Det finnes litterære bidrag som bygger på arven av minner som beskriver livet og oppveksten til dem som var rammet av ulykkene i oljeindustrien på 80-tallet.¹¹² Romanene gir innsikter i og følelsesmessige koblinger til hvordan taushet og leting etter svar på hva som skjedde, påvirket livet som forskningen vanskelig kan gi.¹¹³

Forskningen om sorg er omfattende. I 1980 var det vanlig fagkunnskap at sorg gikk i faser.¹¹⁴ I dag er oppfatningen at sorg er individuell.¹¹⁵ Georg Bonanno har vist etter terrorangrepet i New York i 2001 at mange bearbeider bedre med handlinger, praktisk arbeid og fysisk aktivitet enn med ord og samtaler.¹¹⁶ Han viser at velmenende profesjonell hjelp kan virke som overgrep og være traumatiserende. Krav om å sette ord på og fortelle om egne reaksjoner kan oppleves invaderende og som en voldtekt.¹¹⁷

Det er langt mellom profesjonelles fagkunnskap og kunnskapen i et lite lokalsamfunn. Kriseintervensjon uten å ta hensyn til hvor ulikt mennesker reagerer, har vist seg å føre til ytterligere traumatisering.¹¹⁸ I lokalmiljøet var sorgen individuell og noe man måtte leve med. Man tenkte ikke i standardiserte prosedyrer, kun medmenneskelig. Det er aksept for at individuell og lokal frivillig innsats er viktig ved siden av profesjonell innsats. Faren er at profesjonell innsats og rutiner kan komme til å skyve bort lokal, individuell og tradisjonsbasert innsats. Profesjonell innsats er også en tidsavgrenset, administrert og regulert innsats. Den tradisjonsbaserte innsatsen er uten avgrensning og rotfestet i det lokale og individuelle og ikke i profesjonelle standarder.

Terje Olsen, som mistet faren, var med under avdukingen av monumentet «Brutt Lenke» i 1986. Han forteller at de samlet seg utenfor bussen da de skulle tilbake: «Hadde lyst å gå bort til de, og spørre om de kjente faren min, hørte at det var en som fortalte at han gikk i basket.»¹¹⁹ For noen år siden oppdaget han en minnetavle i bedriften Aibel, tidligere Haugeunds Mekaniske Verksted, med farens navn på seg.¹²⁰ Det er årlige markeringer ved minnesmerket «Brutt Lenke». Ved runde år er det større seremonier. Flere fra Førresfjorden reiser til seremoniene. Etter at plattformen ble slept inn fra havet, var det markering med kransenedlegging. Terje forteller at de først var i kirken. Etter det dro de ut med båten i mørket: «Når vi var i båten var det mye grining. Vi stod som sild i tønna. Var ikke gammel (7 år?). Ville prøve å komme frem, ville ha med meg at de heiv kransen ut. Gikk litt ut, og lyste med lyskaster mot Kielland, og så heiv vi kransen på sjøen. De lyste på kransen, i svarte havet. Det var fint å se (...) Fine seremoni. Eg har sett det på TV etterpå.»¹²¹

Mye av den hjelpen som ble gitt, var av praktisk art og innebar oppgaver som skulle løses i dagliglivet.¹²² Kjersti Stumo forteller om moren: «Kan ikke huske hva hun sa. Hun laget plan og tok sertifikat. Hun jobbet seg gjennom hele sulamitten. Hun var alene på noen og

111. Bjørg Olsen i Smith-Solbakken 2019c: 56–58

112. Moore 2009; Berge 2019

113. Weihe 2020

114. Kübler-Ross 2005 og 1969; Weihe & Smith-Solbakken 2012

115. Wortman og Silver 1989; Weihe & Smith-Solbakken 2012

116. Armstrong 2020, 29/1; Weihe 2008 og 2009, Weihe & Smith-Solbakken 2012

117. Bonanno 2004

118. Bonanno 2004 og 2006; Bonanno & Kaltman 2001; Weihe & Smith-Solbakken 2012

119. Terje Olsen i Smith-Solbakken 2019c: 64

120. Terje Olsen i Smith-Solbakken 2019c: 61–62

121. Terje Olsen i Smith-Solbakken 2019c: 64

122. Bjørg Olsen, Terje Olsen & Nina Elin Olsen i Smith-Solbakken 2019 c: 56–58

tredve år. Noe må du gjøre. Hun stod der alene med tre unger. Hun klarte livet (...) Hun snakker mer om det nå enn før (...) Kan huske at hun ble kjempetynn. Hun har vært veldig flink. Hun fikset det meste.»¹²³

Kielland-enkene var unge. De kom fra hjem hvor mannen tjente pengene og kvinnene var hjemme. De ble eneforsørgere. Det var en plutselig og uventet overgang.

Et plutselig dødsfall medfører praktiske og økonomiske utfordringer. Forsikringsoppgjørene ble håndtert av fagforeninger, advokater og forsikringsselskap. Oppgjørene ble omtalt i pressen. Enkelte reagerte med misunnelse. Folkesnakket opplevdes som en belastning.¹²⁴

Wenche Stokland, datter til Ivar Traa, forteller om erstatningen: «Vi fikk noen kommentarer. Det gikk rykter, nå har hun rå til det og det.»¹²⁵ Margaret Gaulen Bakken, datter til Einar Gaulen, sier: «Det var sårende, ville heller ha far vår. Mor mi sparte – hun havnet i avisen med formue. Vi var sparsommelig.»¹²⁶

Kjersti Stumo forteller: «Når jeg kom på butikken, så ble det helt stille. Ikke hver gang, men noen ganger. Det ble snakket om hvor mye penger vi fikk. Mor sa at det trengte vi ikke svare på. Folk kom og spurte hva vi fikk i erstatning (...) De stoppet meg og spurte om mamma hadde råd til å kjøpe bil og hvor mye penger hun hadde fått. Jeg fortalte det ikke til mor min.»¹²⁷ Slike spørsmål og snakk kom ikke nødvendigvis av misunnelse, men det opplevdes som ubehagelig.

Minnene snart 40 år etter

Mange oppfatter fremdeles at ulykken ikke ble oppklart. Opplevelsen var at samfunnet hadde liten vilje til å lytte og til å vektlegge erfaringene til dem som var med.¹²⁸ For mange står ulykken fortsatt som uavklart.

Wenche Stokland, som mister faren Ivar Traa, forteller: «Vi fikk besøk av en av de overlevende som fortalte om faren min som ga redningsvesten til han som overlevde.»¹²⁹ Hun synes erfaringene fra familiene burde vært tatt med i hva man har lært fra ulykken: «Jeg blir provosert av å høre at nå har vi i hvert fall lært, og at det er blitt trukket følger av det som skjedde, men det kom ikke oss til gode. Ingen som har kommet til oss etterpå. Hvorfor har de ikke snakket med oss og hørt på oss?»¹³⁰

For mange er minnene etter Kielland-ulykken smertefulle.¹³¹ For andre er den en historisk hendelse. I andre tilfeller nevnes den ikke. Et eksempel er jubileumsboken for Førre skole som ble utgitt i 2017. Andre hendelser er med, men ikke Kielland-ulykken.¹³²

Margaret Gaulen Bakken forteller: «Jeg var med far min å pakke på den siste turen, han fortalte hvor viktig det var å ha orden i tingene, vite hvor de var.» Hun forteller om påsken: «Det var så stille. Så stille, det var ikke folk noen plass. Tok lang tid før påsken ble en god tid igjen. Å si god påske satt langt inne.»¹³³ Nye ulykker gjør at minnene kommer tilbake. Da

123. Kjersti Stumo i Smith-Solbakken 2019 c: 74-80

124. Syvertsen & Weihe 2020

125. Wenche Stokland i Smith-Solbakken 2019c: 80-83

126. Margaret Gaulen Bakken i Smith-Solbakken 2019c: 69-72

127. Kjersti Stumo i Smith-Solbakken 2019c: 74-80

128. Smith-Solbakken & Fanebust 2020, 22/9; Smith-Solbakken & Weihe 2021a og b og 2019; Berge 2019

129. Wenche Stokland i Smith-Solbakken 2019c: 80-83

130. Wenche Stokland i Smith-Solbakken 2019c: 80-83

131. Smith-Solbakken & Weihe 2018

132. Waage 2017

133. Margaret Gaulen Bakken i Smith-Solbakken 2019c: 69-72

helikopterulykken på Turøy¹³⁴ skjedde, skulle hun til Bergen: «Jeg kom til Bergen og skulle gjøre en undersøkelse på sykehuset (...) møte de som stod og ventet på flyplassen. Det var fælt. Ulykken kom opp igjen. Tenkte på de.»¹³⁵ Dårlig vær gjør henne engstelig: «Blir engstelig når det er storm og sånn, selv om jeg sitter trygt og godt inne i et hus (...) Dårlig vær virker inn på meg. Blir utrygg da.»¹³⁶

Flere forteller at de kjenner et sterkt engasjement knyttet til ulykken. Terje Olsen, som mistet faren, har fått sjøen som arbeidsplass: «Når jeg seiler (...) tenker jeg kossen hadde de det den natten?» Han forteller at da han var 16 år, var han på standbybåt på Statfjordfeltet: «Om vinteren så jeg hva krefter det var, da tenkte jeg på det.»¹³⁷ Barnebarnet etter Einar Gaulen, Karoline Bakken, tok utdanning i HMS.¹³⁸ Hun forteller om inntrykket av ulykken på plattformen *COSL Innovator*, der en oljearbeider ble drept da en brottsjø slo inn et vindu.¹³⁹

Riksrevisjonen kom i 2021 med en rapport.¹⁴⁰ Den konkluderte med at det var mangelfull oppfølging fra det offentlige. Rapporten fant det alvorlig at Sosialdepartementet ikke prioriterte å gi oppfølging etter ulykken, og at de etterlatte fikk lite informasjon. Det medisinske fagmiljøet hadde påpekt at de etterlatte hadde behov for hjelp og oppfølging, men Sosialdepartementet valgte likevel ikke å prioritere ressurser. Rapporten påpeker at det etter ulykken har kommet på plass lovfestede krav som pålegger kommuner å ha planer for psykososial oppfølging.¹⁴¹ Kunnskapen om behovet fantes, men det var ikke et system for å gi hjelp. Det var kjent at mange som ble rammet, ville få posttraumatiske reaksjoner (PTS).¹⁴²

Konklusjon

Lokalsamfunnet var robust. Handlingene lokalt startet umiddelbart, og de inkluderte alle familiene som var rammet. Sikkerhetsnettet i storsamfunnet var erstatninger fra forsikringsselskap og offentlige støtteordninger. I Riksrevisjonens rapport fremkommer det at innsatsen nasjonalt fra helse- og sosialapparatet manglet.¹⁴³ Riksrevisjonen påpeker manglende oppfølging, men de har bare sett på storsamfunnet. Det lokale og tradisjonsbaserte i Førresfjorden ivaretok og fungerte.

Skolen hadde en mer avgrenset rolle, men det betydde ikke at lærere ikke brydde seg. Ansatte i skolen håndterte situasjonen. Lærerne holdt først og fremst undervisningen i gang. Og de brydde seg om hver enkelt ut fra deres situasjon. Det lå i lærerrollen. Flere lærere hadde også oppgaver i menigheten og ga støtte i kraft av den rollen også. Elevene kan også ha funnet trygghet i at skolen utførte sine oppgaver.

Helsepersonell blir ikke nevnt, men de kan ha vært til stede. I den grad de var der, var det taushetsbelagt og privat. Presten og menigheten, derimot, hadde en rolle i offentligheten.

I dag er sorg og håndtering av sorg en oppgave for kriseteam. Kirken og presten har fremdeles en rolle, men sorgen og tapet er også blitt en oppgave for hjelpere uavhengig av

134. Tollaksen 2020, 8/1

135. Margaret Gaulen Bakken i Smith-Solbakken 2019c: 69–72

136. Margaret Gaulen Bakken i Smith-Solbakken 2019c: 69–72

137. Terje Olsen i Smith-Solbakken 2019c: 61–62

138. Karoline Bakken i Smith-Solbakken 2019c: 72

139. Tjershaugen, Edvardsen & Fintland 2015, 31/12; Smith-Solbakken & Weihe 2020a

140. Riksrevisjonen 2021, 9/3

141. Riksrevisjonen 2021, 9/3

142. Weihe & Smith-Solbakken 2012

143. Riksrevisjonen 2021, 9/3

kirken.¹⁴⁴ Sosialtjenesten og helsevesenet var ikke synlig tilstedeværende i 1980. Ingen av dem fra Førresfjorden som vi har snakket med, har fortalt om slike kontakter.

Det var lite informasjon. Terje Olsen, som mistet faren, forteller: «Det verste er at jeg vet så lite (...) Har det meste fra det jeg har lest meg frem til i intervjuer med de som var der. Det har ikke blitt mye snakk om verken om han eller ulykken.»¹⁴⁵

Den manglende delaktigheten i storsamfunnets prosess etter ulykken opplevdes som en belastning. Til sammenligning var prosessen lokalt preget av lokalt engasjement og refleksjon over de vanskelige valgene. Menighetens engasjement for å få snudd plattformen ble også en kamp for å ivareta lokalsamfunnet og familiene til dem som hadde mistet livet.

Den lokale kulturen hadde tradisjoner for hvordan ulykker og plutselig død skulle håndteres. Det var ikke unikt for Førresfjorden, men det var unike mennesker som håndterte ulykken. Dagens samfunn har utviklet rutiner og hjelpeordninger. Rutiner og profesjonalitet kan stå i fare for å skyve bort kvaliteter som handlekraft og evne til å improvisere i lokalsamfunnet.

Det lå i det å bo i Førresfjorden at man støttet og hjalp. Lokalbefolkningen var vanlige mennesker som handlet med sin medmenneskelighet og i kraft av tradisjoner. Den rollen fylte de. Handlingene ble utført innen strukturer som var hardføre og bygget på lange tradisjoner.¹⁴⁶ Kirkens tradisjon for diakonale tjenester var en av disse tradisjonene.

Ulykken fikk betydning både nasjonalt og internasjonalt. Den fikk ikke slike konsekvenser som Kings Bay-ulykken i 1962, som førte til regjeringsskisse,¹⁴⁷ men den hadde potensial til å få store konsekvenser.

Mange av dem som var rammet, var innflyttere. I lokalsamfunnets innsats ser vi ikke tegn på noen ekskludering av dem som kom utenfra. Det peker mot det som kan karakteriseres som et inkluderende samfunn.

Gravsteinene og minnegudstjenesten var en markering av fellesskap og en anerkjennelse av tap. Markeringen var ikke bare rettet innad, men også utad, mot storsamfunnet rundt.

Store traumer preger mennesker i flere generasjoner.¹⁴⁸ Det er studier som ser på hvordan traumatiske minner overføres fra en generasjon til en annen.¹⁴⁹ Det er ulike strategier for slik overførsel. Det kan være overbeskyttelse, skyldfølelse, avhengighet av andre og taushet. Reaksjonene er individuelle og varierer i ulike familier, og de er påvirket av lokal kultur.

Storulykker har ført til at storsamfunnet har blitt konfrontert med behovet for innsats. Det har påvirket lov- og regelverk, utviklingen av offentlige tjenester og velferdsstaten. Lokalt har det gitt aksept for fellesskapsløsninger, selv om de har gått på tvers av lokalsamfunnets tradisjoner. Etter Titran-ulykken kom det utbygging og bedring av lokale fiskerihavner og værvarsling med utbygging av radio og telegraftjenester. Velferdstjenester ble utbygd for å kunne ivareta etterlatte. I etterkant av Kielland-ulykken fulgte reformer og forbedringer. Mange av dem var i gang, men ble forsert. Helsevesenet har fått ansvaret for å følge opp sørgende og håndtere sorg. Samfunnet har blitt medikalisert.¹⁵⁰ Det var en utvikling som var i gang i 1980, og som førte til en organisering som den vi har i dag.¹⁵¹ Det er

144. Helsedirektoratet 2016

145. Terje Olsen i Smith-Solbakken 2019c: 61–62, Smith-Solbakken 2020

146. Rochat & Modigliani 1995; Levin 2009, 7/1. Hanna Arendt skriver om hvordan mennesker kan begå onde handlinger som en del av et system. Hun kaller dette ondskapens banalitet (Arendt, 1963). Her kan vi si at strukturene la til rette for at gode handlinger basert på lokalsamfunnets tradisjoner kunne praktiseres.

147. Slagstad 2020, 7/10; Gerhardsen 1971 og 1972

148. Smith-Solbakken & Weihe 2018

149. Nir 2018, 19/11

150. Frich & Fugelli 2006; Kolstad 2019

151. Hoffman 2003; Kolstad 2019; Lian 2003; Zola 1972

også en viktig anerkjennelse at det også i vår tid er slik at forankring i lokalsamfunnets identitet og egenforståelse er avgjørende for håndtering av ulykker.¹⁵²

Referanser

- Aasland, T. & Braut, G. S. (2020). Lokale frivillige: mer nyttige enn sentrale profesjonelle. *Heimen*, 57(4), 317–332.
- Acton, C. (2007). *Grief in wartime: private pain, public discourse*. Palgrave Macmillan.
- Arendt, H. (1963). *Eichman in Jerusalem*. Viking Press.
- Armstrong, K. (2020, 29. januar). Remarkable Resiliency, George Bonanno on PTSD, Grief and Depression, <https://www.psychologicalscience.org/observer/bonanno>
- Berge, A. (2019). *Puslingar*. Samlaget.
- Bergensavisen. (2020, 20. mars). Den største aksjonen i Nordsjøen. *Bergensavisen*. <https://www.ba.no/den-storste-aksjonen-i-nordsjoen/s/5-8-1267390>
- Bo, I. G., Christensen, A.-D. & Thomsen, T. L. (2016). *Narrativ forskning*. Hans Reitzel.
- Bonnano, G. A. (2004). Loss, trauma and human resilience. Have we underestimated the human capacity to thrive after extremely adverse events?. *American Psychologist*, 59(1), 20–28. [10.1037/0003-066X.59.1.20](https://doi.org/10.1037/0003-066X.59.1.20)
- Bonnano, G. A. (2006). The illusion of Repressed Memory. *Behavioral and Brain Science*, 29(5), 515–516. <https://doi.org/10.1017/S0140525X06259119>
- Bonnano, G. A. & Kaltman, S. (2001). The varieties of grief experience. *Clinical Psychology Review*, 21(5), 705–734. [10.1016/s0272-7358\(00\)00062-3](https://doi.org/10.1016/s0272-7358(00)00062-3)
- Brox, K. H. (1987). *Havet tok dem: En beretning om Titran-ulykken 1899*. Gyldendal.
- Clements, S. (2014, 9. april). Minneord; Per Arnulv Nordbø. *Haugesunds Avis*. <https://www.h-avis.no/minneord/minneord/per-arnulv-nordbo/s/2-2.921-1.8375460>
- Det hendte (1980). Haugesund-distriktet verst rammet – sju omkomne bare i Førdesfjord. I *Det hendte 80*. KG Bertmark, Bertmarks FörlagAB, Malmö/Sweden Perfekta.
- Djursvoll, S. (1993). *Sokneråd og kyrkjelyd. I Guds hus og himmelens port: Førdesfjorden kyrkje 100 år. Førresfjorden sokneråd*. https://www.nb.no/items/URN:NBN:no-nb_digibok_2015102708085?page=17
- Eidsvåg, B. (1983). *Eg ser*. <https://www.bjorneidsvag.no/album/passe-gal/sanger/eg-ser>
- Frich, J. C. & Fugelli, P. (2006). Forestilling om sykdom – forventninger til helse. *Tidsskrift for Den Norske Legeforening*, 126, 45–48.
- Fulsås, N. (2003). *Havet, døden og været kulturell modernisering av kyst-Norge 1850–1950*. Samlaget.
- Gerhardsen, E. (1971). *I samarbeid og strid*. Tiden forlag.
- Gerhardsen, E. (1972). *I medgang og motgang*. Tiden forlag.
- Grønskag, H. A. (Red.). (1999). *Titran ulykka natta mellom 13 og 14 oktober 1899. Et minneskriv ved 100 års markeringa*. Frøya kommune.
- Haugesundsavis. (1980, 2. april). Minnesgudstjeneste i Førdesfjorden. *Haugesunds avis*. Utklipp gjengitt i Nordbø (1988).
- Helsedirektoratet. (2016). *Veileder for psykososiale tiltak ved kriser, ulykker og katastrofer*. <https://www.helsedirektoratet.no/veiledere/psykososiale-tiltak-ved-kriser-ulykker-og-katastrofer/Psykososiale%20tiltak%20ved%20kriser,%20ulykker%20>
- Hoffman, B. (2003). Trenger helsevesenet begrepet sykdom?. *Tidsskrift for Den Norske Legeforening*, 123(4) 487–490.
- Jacobsen, I. S. & Toft, B. M. (1999). «Adele e' gånne»: nedtegnelser om tragedien som rammet øysamfunnet Røvær, fredag den 13.oktober 1899. Akademisk fagforlag.
- Kolstad, A. (2019). *Medikalisering av psykososiale problemer*. Abstrakt forlag.
- Kongsnes, E. (2016, 5. november). Mannen omkom – naboer og kolleger bygde huset. *Stavanger Aftenblad*, s. 1, Magasin 2–7.

152. Aasland & Braut 2020

- Kongsnes, E., Aas, H. P. & Myrset, O. (2012, 2. desember). Minnetavle over oljeoffer. *Stavanger Aftenblad*.
<https://www.aftenbladet.no/aenergi/i/0b4nB/minnetavle-over-oljeofre>
- Kübler-Ross, E. (1969). *On Death and Dying*. Simon & Schuster / Touchstone.
- Kübler-Ross, E. (2005). *On Grief and Grieving: Finding the Meaning of Grief Through the Five Stages of Loss*. Simon & Schuster.
- Levin, I. (2009, 7. januar). Det jødiske barnehjemmet Nic. Waal. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 46(1), 76–80.
- Lian, G. S. (2003). *Når helse blir en vare: medikalisering og markedsorientering i helsetjenesten*. Høyskoleforlaget.
- Moore, L. (2009). *February*. Anansi Press.
- Nir, B. (2018, 19. november). Transmission of Holocaust Trauma and Its Expression in Literature. *Genealogy*, 2(4), 2–18. <http://dx.doi.org/10.3390/genealogy2040049>
- Nordbø, P. A. (1980, 27. mars–7. oktober). Utdrag fra privat logg. Skriftlig gjengitt i Nordbø (1988).
- Nordbø, P. A. (1980, 1. april). Tale ved minnegudstjeneste i Førdesfjorden den 1. april 1980. Skriftlig versjon gitt forfatterne, også gjengitt i Nordbø (1988).
- Nordbø, P. A. (1988). Mitt møte med media i katastrofesituasjoner. <http://research.dnv.com/hci/ocean/mssl/mdm/per.htm> På Tverrfaglig seminar Modum (1988, 3.–6. mai). Kirkens Tjenester ved katastrofer og ulykker. <http://research.dnv.com/hci/ocean/mssl/mdm/front.htm>
- NOU 1981 :11. (1981). *Alexander L. Kielland ulykken*. Universitetsforlaget.
- NOU 1999: 16. (1999). *Søk etter omkomne*. Justis og beredskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-1999-16/id141754/?ch=5>
- Nygård, K. (1949). *Titran ulykka mellom 13 og 14 oktober 1899*. F. Bruns bokhandlers forlag.
- Paulsen, T. & Smith-Solbakken, M. (Red.). (2017). *Alexander L. Kielland ulykken – ringene i vannet*. Hertervig Akademisk.
- Riksrevisjonen. (2021, 9. mars). *Undersøkelse av myndighetenes arbeid med Alexander L. Kielland-ulykken. Dokument 3:6 (2020–2021)*. Riksrevisjonen. <https://www.riksrevisjonen.no/rapporter-mappe/no-2020-2021/undersokelse-av-myndighetenes-arbeid-med-alexander-l.-kielland-ulykken/>
- Rochat, F. & Modigliani, A. (1995). The Ordinary Quality of Resistance: From Milgram's Laboratory to the Village of Chambon. *Journal of Social Issues*, 51(3), 195–210.
- Salkind, N. J. (2010). *Narrativ Research Encyclopedia of Research Design*. Sage.
- Seip, A. L. (1994). *Sosialhjelpsstaten blir til. Norsk sosialpolitikk 1740–1920*. Ad Notam Gyldendal.
- Skott, C. (2004). *Berättelsens praktik och teori: narrativ forskning i hermeneutisk perspektiv*. Studentlitteratur.
- Slagstad, R. (2020, 7. oktober). Et forvarsel om arbeiderpartiets fall. *Aftenposten*, s. 22–23.
- Smith-Solbakken, M. (1997). *Oljearbeiderkulturen Historien om cowboyer og rebeller* [Doktorgradsavhandling]. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Smith-Solbakken, M. (2016). Polyfoni som historisk metode. I M. Smith-Solbakken, (Red.), «*Alexander L. Kielland-ulykken*» *Hendelsen, etterspillet, hemmelighetene* (s. 208–218). Hertervig Akademisk.
- Smith-Solbakken, M. (Red.). 2019a. *Minnebank Alexander L. Kielland-ulykken: Bd. 1. Vi som overlevde*. Stavanger University Library. <https://ebooks.uis.no/index.php/USPS/catalog/book/13>
- Smith-Solbakken, M. (Red.). 2019c. *Minnebank Alexander L. Kielland-ulykken: Bd. 3. Vi som mistet*. Stavanger University Library. <https://ebooks.uis.no/index.php/USPS/catalog/book/10>
- Smith-Solbakken, M. (Red.). 2019e. *Minnebank Alexander L. Kielland-ulykken: Bd. 5. Vi som bestemte, støttet og var tilstede*. Stavanger University Library. <https://ebooks.uis.no/index.php/USPS/catalog/book/11>
- Smith-Solbakken, M. (2020). *Kielland barna. Safe magasin spesialnummer 40 år etter Kielland*, (1). <https://www.safemagasinet.no/202004-bilag/kielland-barna/>
- Smith-Solbakken, M. & Dahle, E. A. (2021). *Alexander Kielland-ulykken. I Store norske leksikon* på snl.no. Hentet 11. april 2021 fra https://snl.no/Alexander_Kielland-ulykken
- Smith-Solbakken, M. & Fanebust, F. (2020, 22. september). *Kielland-katastrofen som utfordret demokratiet*. *Aftenposten*. <https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/56Vkg6/kielland-katastrofen-som-utfordret-demokratiet>

- Smith-Solbakken, M. & Weihe, H.-J. W. (2018). Post-traumatic stress reactions in a long-term and a several generation perspective. *Multicultural Studies*, (1) 119–141. <https://doi.org/10.23734/mcs.2018.1.119.141>
- Smith-Solbakken, M. & Weihe, H.-J. W. (2019). Alexander L. Kielland-ulykken 1980. Fortielsen og forbitnelsen. *Arbeiderhistorie*, 23(1), 189–213. <https://doi.org/10.18261/issn.2387-5879-2019-01-11>
- Smith-Solbakken, M. & Weihe, H.-J. W. (2021a). Mayday, mayday Kielland velter. *Arbeiderhistorie*, 25(1) 155–181. <https://doi.org/10.18261/issn.2387-5879-2021-01-10>
- Smith-Solbakken, M. & Weihe, H.-J. W. (2020a). *COSL-ulykken*. Hentet 5. mars 2022. <https://snl.no/COSL-ulykken>
- Smith-Solbakken, M. & Weihe, H.-J. W. (2020b). Polyfoni som metode – fortellingen om Alexander L. Kielland ulykken som eksempel. I A. Kjelland, H. J. Krøvel, O. Teige & C. Kaveh (Red.), *Mikrohistorie* (s. 49–85). Museumsforlaget.
- Smith-Solbakken, M. & Weihe, H.-J. W. (2021b). Redningsaksjonen etter Alexander L. Kielland havariet i Nordsjøen. *Årbok – Norsk Maritimt Museum 2021* – in press
- Syvvertsen, C. & Weihe, H.-J. W. (2020). Hvem tjente godt på forsikringsoppgjørene? *Safe magasin spesialnummer 40 år etter Kielland*, (1), 28–32. *Fortelling og forskning. Narrativ teori og forskning i tverrfaglig perspektiv*. Orkana Akademisk.
- Tjershaugen, K. Edvardsen, A. & Fintland, O. (2015, 31. desember). 53 åring omkom da monsterbølge traff oljerigg. *Aftenposten*. <https://www.aftenposten.no/norge/i/rnme/53-aaring-omkom-da-monsterboelge-traff-oljerigg>
- Tollaksen, T. G. (2020, 8. januar). Turøy-ulykken. Hentet 5. mars 2022. <https://snl.no/Tur%C3%B8y-ulykken>
- Tverrfaglig seminar Modum. (1988, 3.–6 mai). Kirkens Tjenester ved katastrofer og ulykker. <http://research.dnv.com/hci/ocean/msl/mdm/front.htm>
- Våga, F. (2020, 28/3). Sorgens tidevann. *Stavanger Aftenblad*, side 4–13.
- Våga, F. (2020, 27. mars). Ti kvinner ble enker, femten barn mistet sine fedre – og Per prest skulle trøste dem alle. *Stavanger Aftenblad*. <https://www.aftenbladet.no/magasin/i/kJOnWa/ti-kvinner-ble-enker-femten-barn-mistet-sine-fedre-og-per-prest-sku>
- Våga, F. (2000, 18. mars). De døde vil ha meg med. *Stavanger Aftenblad*. <https://www.aftenbladet.no/lokalt/i/Lj2ex/de-dde-vil-ha-meg-med>
- Waage, H. (2017). *Kunnskap åpner dører. Førre skole 1867–2017: 150 år. Førre skole*.
- Weihe, H.-J. W. (2004). *Sosialt arbeid – historie og bakgrunn*. Gyldendal Akademisk.
- Weihe, H.-J. W. (2008). *Empati og etikk*. Abstrakt forlag.
- Weihe, H.-J. W. (2009). *Taushet, stillhet og kjærlighet*. Hertervig Akademisk.
- Weihe, H.-J. W. (2020). To romaner om to av de store oljeulykkene. *Safe magasin spesialnummer 40 år etter Kielland*, (1), 32–34. <https://www.safemagasinet.no/202004-bilag/to-romaner-om-to-av-de-store-oljeulykkene/>
- Weihe, H.-J. W. & Smith-Solbakken, M. (2012). *Sorg. Kjærlighetens pris er sorgen*. Hertervig Akademisk.
- Wortman, C. B. & Silver, R. S. (1989). The Myths of coping with loss. *Consult Clin Psychol*, 57(3), 349–357. [10.1037//0022-006x.57.3.349](https://doi.org/10.1037//0022-006x.57.3.349)
- Zola, I. K. (1972). Medicine as an Institution of social control. *Sociological Review*, 20(4), 487–504. <https://doi.org/10.1111/j.1467-954X.1972.tb00220.x>